

دپولونوته لکیايم

زهچی پښتنوته داسې وايمه
پاخی! د خپل حق د پاره و درېږي
داجور دپولونوته لکیايمه

محمدالیاس

Ketabton.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

محمد الياس

دبوالونو ته لگیا يم

دبوالونو

ته

لگیا يم

د هائیکو گانو تولگه

محمد الياس

تول حقوق د ليکوال په حق کښې دي

د کتاب نوم :	دېوالونو ته لڳيا يم (د هائیکو گانو ټولکه)
ISBN-978-969-23975-0-6	
شاعر :	محمد الیاس
کمپوزنگ :	وقار محمد وقار او ليکوال (په شريکه)
د چاپ کال :	ء۲۰۲۴
تعداد :	پنځه سوه
پروف رېډنګ :	ارشد نادان (اپس اپس)
بيعه :	وقار محمد وقار (اپم فل سکال)
تماس :	۵۰۰ روپۍ
چاپ خانه :	03462860464
چاپ خانه :	گران خپرندويه ټولنه

د موندلو درکونه

- ✓ پلورنځای پښتو اکېډمي پښبور پوهنتون
- ✓ طوطه کان ضلع ملاکنډ

ٿرون

د گران ملگري او د پښتو زبي استاد، پياوري غزلگو، نعمت گو،
افسانه نگار، محقق، نقاد، فولكلوريست، مترجم او د ڏپرو
كتابونو خالق

پروفيسر ڈاڪٽر علی خبل درياب

پنهنوم، چا چې زما د ليک د ستائيني سره سره وخت په وخت زما
رهنمائي هم کړي ده، داد او ډاد ئې هم راکړے ده

دالي

خپلو گرانو قدردانو قامپرسته او پښتونپاله ملګرو

- ۱ - غلام سخي
- ۲ - ملک سید زمان
- ۳ - ډاکټر فخر الدین
- ۴ - ډاکټر رياض احمد
- ۵ - ډاکټر رفيق یوسفزي
- ۶ - لياقت علي
- ۷ - ګل روز خان
- ۸ - مطهر زب خور
- ۹ - منظور احمد یوسفزي

او د دمام پښتو ادبی بهير ټولو ملګرو ته د خصوصي دالي په توګه، چا چې په مسافري، کښې زما شاعري اوږدلي ده، مينه او دا هئې راکړے دے او زهئې نور ليک ته هخولې یم

محمد الياس

دبوالونو ته لگیا يم

زء چې پښتنو ته د اسې وايمه
پاخې! د خپل حق د پاره و دریږي
دا جوړ دبوالونو ته لگیا يمه

محمد الياس

د سندريزو فکرونو او د رنګونو د رنګونو شاعري

کله چې ګران محمد الياس د رنګونو د رنګونه او سندريزو فکرونه د خپلې خوبې پښتو په شال کښې ناوې کړي وړاندې کړل نو د خوبې پښتو د خدمت تمغه ورته ولګېدہ ولې د ژې حالت زار او د قام بېزاری د پښتو ژې د ټولو ليکوالو د مخي ده او داسي بسکاري چې د موجوده مجموعې نوم "دېوالونو ته لګيا يم" ئې دغه پس منظر لري - خو مايوسه نه ده او هر د فکر و نظر خاوند مايوسه کېدے نه شي - په دې هغه ژوند د خپل فکر په بنیاد گوري او د ژوند سفرد خپل نظر په لارښودنه کوي او لا چې دغه

ليکوال د سمندرنو لامبوزن هم وي بيا خود ڙوند د هر طوفان او
حادثي د مخ کڏو تو ان لري - هر خو کئه تپه وائي چې:

هـ

د دریابونو لامبوزن ووم
نصیب مې کم شو د لختي او به مې وړینه

ولي ليکوال د نصیبونو په ئارے په خپلو جذبو او حوصلو یقين
ساتي.

ئان کئه خئه مرام ته رسول غواړي
چرته د شپږتؤن ه پس ئې پرې نئه ردي
ڙوند گوري تر مرګه پوري منډه ده

چې لاس و پښې و هئے نو خوري به ڏوهي
او کنه ته وي چې قسمت خراب ده
بيا کئه د لوړې نه مر کېږي بنئه ده

بساغلے الیاس زما د علاقې د مے او یا زئه د دئه د علاقې یم او دا هم
يو اتفاق د مے چې دواړه د علاقې نه بهر یو خودې ډېر بهر د مے
يعني "سات سمندر پار" اوژه خو په خپل ګل پېښور کښې یم
چې زړه مې وشي نو ورغر وهم ولې بیا هم د سوات د سیند د
غارې نه لړې یو - زموږ دواړو کلې د سوات د سیند په غاره دي
او د سوات د سیند روماني غاره چې د زرگونو کلونو د تهذیب
امین ده - زموږ د دواړو د رومان یادونه پرې هم چې چې خاپي
پراتئه دي -

زئه د تانې یم او الیاس صېب د طوطه کان او د طوطه کان سره د
نعم راهي نوم داسي پېوست د مې چې لازم او ملزموم دي - ولې
هغه هم د سیند د دغه ګلوريښې غاري نه د عربستان شګو ته
رسېدلے د مې - بنه نو خبره د سوات د سیند د دغه روماني غاري
روانه وه نو په دغه رنګينه فضا کښې چې خنګ زئه عالم شعور ته
راجله یم داسي الیاس صېب هم خپلې ساګانې اخستې دي او په
خپل فن کښې ئې روح اچولے د مې -

بناغلے الياس صېب دا وخت د خپلي خلورمي شعری نولگي سره حاضر دے او دا زه چې خه ليكم نو سفارش ئې نه کوم خو زما د دي نا ليدي محترم جاناں ملگري دا فكري پرواز دا حق ضرورلري چې ولوستلے شي په دي چې دا شاعري صرف د ده نه ده اگر چې ده ليکلې ده يا ده د ليک جامه وراغوستې ده خو دا زمونږ شاعري ده زمونږ خبرې دي او زمونږ په چاپېرچل کښې چې خه خبرې دي نو نه په داوه ئې بيان کړي دي. په چا ئې وج نه دي خورلي بلکې د دي معاشرې هغه تول کردارونه ئې په خوند خوند په ډاګه کړي دي چې ستونزې ئې زېړولي دي او د قامي ترقى په رفتار کښې او په فكري ارتقاء کښې خندوخار جورېږي او یا جور شوي دي. لکه دا خو هائيکو ئې ستاسو سره شريکوم او نور د سر امن غواړم.

په دغه بحث کښې یو داسي ووې
زمونږ کارونه به دا هله کېږي
دوی له باچا چې حولدار و ګورو

هـ

چې د اسلام په نوم وو ټونه اخلي
د دوي قيصه راته خئه داسي بسکاري
لکه پيشو چې مړه خدام له نيسني

هـ

ډېر حکایات ئې تاؤ راتاؤ کړه ورته
ملاوې دا مرے ولې سړے و
ما وي تپوس وکړئ مالدار خونه و

هـ

په زور او نوي باچا بحث کېدو
پکښې زمانه هم پونښته و شوه
ما وي دا دواړه د یو خرۀ غور ټونه

د خپل چا پېر چل د نفسیاتي ما حول تربگني، بغض، حسد او بیا د
پښتنو موجوده صورت حال دا ټول د الیاس صېب په نظر کښې

دي او بنئه د زره د اخلاصه پري خپل اظهار کوي چې د يو رښتوني
شاعر او قلمکار ذمه واري پوره کوي.

وچ پـه نـاـحـقـه يـوـبـلـ اوـزـوـروـي
د پـښـتـونـ دـغـه سـوـچـ کـئـه دـغـسـيـ وـ
د مـخـکـنـبـيـ تـلـوـ گـمـانـ دـئـه کـويـ بـيـا

ـ

د خـداـمـ دـنـامـيـ خـارـشـمـه
خـئـه نـوـيـ شـانـ خـبـرـه دـه
پـښـتـونـ يـمـ اوـزـونـدـ کـوـؤـمـ

دا خود الياس صېب د فکر يو اجمالي خاکه ده . د دي كتاب په
لړمون کښې د موصوف د خور وور فکر يو درنه خزانه پرته ده خو
راسپردل غواړي او دغه راسپردل ، لوستل دي چې ضروري دي
او خنګ چې مې مخکښې وئيلي دي چې دا زمونږ خبرې دي نو
حکه.

په فني توګه دا تول کتاب د هائیکو اوس یو معروف صنف دے چې ډېر لیکوال پکنې د خپل فکر د ګلدر و خوشبوګانې رانغارې - دوي په دې هائیکو کنې د تجربو بلکې که اجتهاد تکرے سم وي نو هغه و پکاروئ ، یو داسي کوشش کړے دے چې په فني چوکات کنې ئې ورله پوره بدلون راوسته دے - مسلسل هائیکو ، غزليه هائیکو او نظمي هائیکو ئې په دې مجموعه کنې د خپلو تخلیقی مرحلو نه راتېر کړې دي - نقادان به دې ته خنګه گوري خو زماخیال دے ، د دې باوجود چې دا یو بنه کوشش دے او نوي والي طرف ته ګامونه دي ولې یو خو مونږ د هائیکو د صنف بنیادونه پخوا نړولي دي او خپله هائیکو مو جوره کړې ده او اوس که دا رواج کېږي نو زمونږ نه پکنې د نظم صنف حېي - په دې چې دا به درې درې مصرې وي ولې د نظم د مصرعو خو هم خه د پابندۍ خبره نشته نو نقادان به دا خبره په نظر کنې نیسي - بھر حال دا یو کوشش دے او په راروان وخت کنې به پري بنه فېصله کېدے شي - البتہ چې په کومه هائیکو کنې ئې د "یاګانو" خبره کړې ده نو دغه د ژې د پرمختګ د پاره

محمد الیاس

دبوالونو ته لڳيا يم

يو ضروري عمل دے او وو او هغه مشران چې په دغه کار کښې
شامل وو د داد او ستائينې حق لري - نور کتاب ستاسو په
وراندې دے او یقین لرم چې دا به تاسو اولولئ او زمونږ د دې
مسافر جانان ملګري د خيالاتو نه به استفاده وکړئ.

په درناوي

ډاکټر شپر زمان سيماب

پښتو اکڈومي

پېښور یونیورستي

۵ دسمبر ۲۰۲۳ء

د محمد الیاس هائیکو شاعري

محمد الیاس ته په دې حواله سیل ګرے شاعر وايم چې په
 مرچنټ نیوی کښې د کپتان په ځښیت په ملکونو ملکونو او د
 هغوي په سمندرونو ګرځي - ژوند ئې او بدې سبل ګرۍ او
 مسافري سره تړلے دے خو زړه او ذهن ئې د خپلې خاورې سره
 داسي تړلے دے چې هائیکو ئې د رومان او جمال او د فطري
 بنائيتونو په ځای د وطن سیاسي او سماجي بدرنګو ته وقف
 کړې ده - پښتنانه شاعران چې نوري دنيا کښې وګرځي او د هغه
 ملکونو سیاسي سماجي نظام او د اقوامو اخلاقې معیار د نزدې
 نه وګوري او د هغه برخه هم وګرځي نو د خپل ملک حکومتي
 نظام، د حاکمانو په حاکمانه کردار او د اولس په سماجي رویو
 ډېريک باريک بینې سره غور و فکر کوي او په رد عمل کښې ئې
 چې کوم ذهنې کېفیت راپېدا کېږي نو د هغه اظهار په شاعري

کښې په کولو مجبور شي - په دغه اظهار کښې ئې غصه، ملامتیا، افسوس او حسرت هر خه شامل وي او دا هر خه ئې د خپل وطن او اولس سره د مینې دلالت کوي - د خپل ملک او قوم په ذهنی، اخلاقی، سماجي او سیاسي پسماندگی، ئې زړه او ذهن ته یو درد رسی - محمد الیاس هم د دغه درد نه تپریبی او د دې شاعرانه اظهار ئې د هائیکو صنف کښې کړے دے - د هغه د شاعری، درې مجموعې مخکښې چاپ دي چې په غزلونو او نظمونو مشتمل دي او دا مجموعه ئې هائیکو ته مختص کړې ده

هائیکو ئې په یولسو چپو کښې لیکلې ده او پښتو کښې دغه هيئت محظوظ شوئ او مقبول شوئ دے - د پښځه اووہ پښځه چپو هائیکو پښتو کښې ونډه چلپده - په دې ډېر هيئتني بحشونه شوې دي او نور به هم کېږي خود جاپان د موجوده وخت د هائیکو شاعره هائیجن چې د هائیکو د یوې مجلې "کاندون" مدیره هم ده د هائیکو د هيئت او مزاج باره کښې کومه تازه تنقیدي رائي په مخه راغلي ده هغه د سابقه ټولو رايوا خلاصه ده

د هائینجن دغه تنقیدي رائې د افغانستان اديب محمد نبي تدبیر هغې سره جاپان کښې یو ملاقات کښې د هغې نه نوت کړې او خپل مضمون کښې ئې ليکلې ده - محمد نبي تدبیر ليکي "هائینجن د هائينکو د خپو یا سيلابونو په قېد کښې رابنډول او موسم له قېده خلاصول یوه تپروته بولي" ظاهره ده چې هغه د پېنځه اووه پېنځه پابندی ضروري نه ګنني او د موسمونو یا د فطرت بيان پکښې ضروري ګنني -

محمد الیاس د پابند هيئت په غلط فهمي کښې نه ده ګېر شوې او د یولسو چپو ازاده هائينکو ئې ليکلې ده خو د فطرت بسکلائګانو او اميجرۍ ته ئې زياته تخليريي توجه نه ده کړې - د تخيل په ئامې د تفکر او تفکر کښې ئې په ژوند د طنز او تنقید اسلوب اختيار کړے ده - احساسات او جذبات ئې د ژوند د حقiqتونو عکاسي کوي - مينه، جمال او فطري رنګونه ئې ئامې په ئامې بسودلي دي چې د هائينکو اصل مزاج ته هم نزدي دی او د تازګي احساس هم راکوي لکه دا هائينکو:

په سمندر کښې د سفر په مهال
کئه چرته اولیدے شي تورې مرغۍ
پوهه شه مخکښې به موسم خراب وي

او د جمال رنگونه او خوندونه د اسي بيانوي:

سم د رنگونو تماشي جوري شي
په زبه هم زما سپرلئ غوندي شي
چې ستا غزل غزل ټوانې ياده کرم

او د خپل وطن د ژوند یو کليوال عکس د اسي بنائي:

تا تري تنور له ڈکي خنگه مات کړه
پتيه ته شپول په دي غرض ک OEMه
چې خناور پري بلوخه نه شي کوئه

محمد الیاس په یوه موضوع مسلسل هائیکو ګانې هم
ليکلي دي او د "نظميہ هائیکو" عنوان ئې ورته ورکړے دے - په

دي کښې قافيه بدليپري - دغسي پله تجربه ئې په یوه قافيه رديف
 کښې د مسلسل هائيکو ليکلو کړي ده او دې ته ئې ”غزلېه
 هائيکو“ عنوان ورکړے ده - زه پوهېرم چې هائيکو د خپل
 مختصر فني ساخت په لحاظ یو مکمل مختصر نظم ده - دغه
 فني تجربه محمد الیاس په رومبي حل ۲۰۰۸ کښې خپله شعری
 مجموعه ”شور مې د قلم په ژبه راوله“ کښې کړي ده - ورپسې چې
 موسى ګل ګل خپل كتاب“ د حکمت رازونه“ مطبوعه ۲۰۱۹ء
 کښې هم مسلسل هائيکو ولیکلې نو ما پري سريزه کښې ليکلې
 دی چې د مسلسل نظم په صورت کښې هائيکو یو بيل مکمل نظم
 نه پاتې کېږي - په یوه موضوع هائيکو گانې ليکل او یوه لپې
 کښې اچوئ او د نظم يا غزل صورت ورته ورکوئ ددي مختصر نظم
 ضرورت نه ده خو که شاعر په خپل تخلیقي کېف کښې دغسي
 تجربې نه تېر شي نو قدغن پري نه شي لګدې - که زه دا ووايم
 چې هره هائيکو کښې یو مکمل خيال وي او دا په یوه لپې کښې
 اچولو ته ضرورت نشته نو دا جواز به وړاندې کړے شي چې د
 غزل هر شعر هم یو بيل خيال لري او د بيلو بيلو خيالاتو اشعار د

يو غزل صورت موسي - زئه وايم هلتہ داسي پر تسلسل د غزل
 ضرورت دے خو هائيکو ته د تسلسل ضرورت نشته - اوں چې
 محمد الیاس مسلسل نظميہ او غزليه هائيکو گانې ليکلې دی نو
 د دي يو لنډ غوندي روایت هم موجود دے - اردو کبني د
 مسلسل هائيکو ليکلو تجربه اقبال حیدر کري ده او داسي
 هائيکو گانې ئې مجله "هائيکو انټرنيشنل کراچي" کبني چاپ
 دي - د هغه تجربه دوه فني صورتونه لري - يو قسم هائيکو ئې
 داسي مسلسل ليکلې دی چې خيال پکبني بېل بېل دے خو
 قافيه پکبني يوه چلپري - لکه:

ساون بے اس پار

پتے پيلے پيلے ہیں

سبز ہوئی دیوار

او بیا دغه قافيه کبني ئې ورسه نوري لس اٿه هائيکو ليکلې دی
 لکه:

بادل کے اس پار

اک معصوم پرندے سے

بچھڑ گئی ہے ڈار

په دې مسلسل هائیکو کبپی قافیہ یوه ده گنی ہره
 هائیکو چان له یو مکمل نظم دے - دوپم صورت کبپی ئپی داسپی
 هائیکو لیکلپی دی چپی د هرپی هائیکو ورومپی مرصع یو شان ده
 او نور خیال پکبپی مختلف دے -- د یولسو چپو ہیئت پاکستان
 سره سره افغانستان کبپی هم مستعمل دے - توپی مجموعی هم
 دغه ہیئت کبپی چاپ شوپی دی چپی شمپر ئپی شلو ته رسی - د
 نظم او غزل په مجموعو کبپی هم ڈپرو شاعرانو خپلپی
 هائیکو گانپی شامل کپپی دی - د هائیکو صنف پینستو کبپی کم و
 زیات د خلوپینستو کالو سفر و کپو او په دې ټول دور کبپی هائیکو
 لیکلپی شوپی ده او نوی نوی شاعران ورتہ توجہ کوي - وخت سره
 سره دا غلط فهمی هم ختمه شوہ چپی هائیکو د مزاح صنف دے -
 هائیکو یو خیال او تاثر د لب و لہجپی تازگی او بی ساختگی

سره په درٻئ مصروعو کښي د حیصارؤلو فن دے - محمد الیاس
الیاس تخلیقی قوت نه توقع لرم چې د دنيا ملکونو د سیل په
دوران کښي به د نوؤ نوؤ فطري او ثقافتی منظرونو مصورانه
شاعري هم هائيکو کښي پيش کوي چې لوستونکي د نوي او تازه
بنکلا نه هم خوندونه واخلي - روغ صحت او د تخلیقي توان د
نوري زياتي بسپراري د پاره ئې دعا گويم -

اسماعيل گوهر

۲۳ دسمبر ۲۰۲۳ بفه هزاره

خپلې خبرې

هسې خو دغه کتاب تولې زما خبرې دی خو دلتہ د خپلو خبرو د عنوان لاندې د لیکلو ضرورت ئکه محسوسوم چې په پښتو ژبه کښې د هائیکو په اړه لوستونکیو ته د خپلې پوهې مطابق لېږدې معلومات ورکړم او هغه دا چې هائیکو په اصل کښې د روایتی جاپانی شاعری یو اهم صنف دے کوم چې د یو خیال مطابق په شپارلسمه پېړۍ کښې راڅرګنده شوې وه د جاپان شاعرانو به هائیکو په ۵-۷-۵ بحرونو کښې لیکله . د شاعری دغه صنف د جاپان نه پښتو ژې ته د اردو او انگریزی په لار د شلمې پېړۍ په اخیره کښې راغلې دے . پښتو ادب کښې چرته چې د هائیکو د وړومبې کتاب خبره راشي نو ذهن ته زرد ډاکټر اسماعیل ګوهر نامه راشي، چا چې پښتو ژبه کښې د هائیکو وړومبې کتاب د "مسکا" په نوم لیکلې دے کوم چې په ۱۹۹۲ کښې چاپ شوئه و.

د هائيکو د كتابونو د چاپ دغه سلسله تر "دبوالونو ته لڳيا يم"
پوري راو رسپدہ او دغسي به روانه وي۔

خنگه چې ما مخکنښي ووئيل چې جاپانيانو هائيکو په ۵-۵
بحرونو کښې ليکلې وه خو محققين وائي چې وروستو
هغوي هم هائيکو د دغه قېد نه خلاصه کړه او په ازاد بحر کښې
ئې هائيکو ليکل شروع کړه۔ هائيکو چې کله پښتو زېږي ته راغله
نو د پښتو زېږي د هائيکو ليکوالانو د ۵-۵ په بحرونو کښې
دومره ليک ونه کړي شو خومره هائيکو ګانې چې په ازاد بحر
کښې ولېکلې شوې او خونې کړي شوې او د هغې غتې ثبوت په
پښتو زېږي د ازادي هائيکو چاپ شوي كتابونه دي چې
شمارئې تقریبا شلو ته رسپدلي دے او نن چې کوم کتاب ستاسو
په لاس کښې دے دا هم د دغه لړي یوه کړي ده۔ بل اړخ ته د ۵-۵
په بحر کښې لا تراوسه د كتابونو د چاپ کولو رجحان د نشت
برابر دے او د هغې غته وجه دا ده چې په دومره لنډه بحر کښې نه
خو خيال پوره پوره ځائېدي شي او نه ئې په مصرعو کښې هغه

خوند وي کوم چې پکار وي - غرض مې دا دے چې کئه په پښتو
کښې د او بد بحر هائیکو او س مقبوله شوې ده نو پکار ده چې په
دغه اړه د بې ځایه تنقید نه ډډه وشي -

هائیکو په بنیادی توګه د شاعری یو د اسې صنف دے چې
په درېو مصروعو کښې یو مکمل پېغام بیانوی او کئه چرې دغه
خاصیت نه لري نو بیا هائیکو نه ده اگر کئه هغه زما په خپله
شاعری، کښې ولې نه وي، دو بهم خبره دا ده چې کئه هائیکو کښې
د شاعری خواره نه وي نو بیا هم هائیکو نه ده بلکې نشر دے او
دغه کمزوري ما د ۵-۷-۵ بحر د هائیکو ګانو په لوستو کښې
ډېره لیدلې ده - زما په خیال کئه په هائیکو کښې د شعر خوند،
آهنګ، روانی، سُر نه وي نو لیکل نه دی پکار - د دې سره پښتو
ادب ته د زیان رسپدو خطره ده -

پښتو کښې د هائیکو لیک او س دومره ډېر شوې دے
چې ما غوندې یو ادنۍ لیکوال پکښې هم مختلفې تجربې کړې
دي لکه "مسلسل هائیکو" کوم چې ما په خپل وړومبي کتاب

"شور مې د قلم په ژبه راوله" کښې په ۲۰۰۸ء کښې چاپ کړې وه دلته ئې بیا په دې وجہ شاملوؤم چې دا ټول کتاب د هائیکو ګانو ده - په دې کتاب کښې ما هغه هائیکو ګانې هم شاملې کړې دي کومې چې زما د شاعری په کتابونو د "رنا رنگونه" او "فکر مې سندره شوه" کښې چاپ شوي دي.

د مسلسل هائیکو نه علاوه ما په خپل دې کتاب کښې غزليه او نظميئه هائیکو ګانې هم ليکلې دي کومې چې زما په خيال د دې نه وړاندي نه دې ليکلې شوي او يا زما د نظر نه نه دې تېږي شوي. اګر که دغه ليک ډېر کم شوئے ده خو زه دا هيله هم لرم چې د هائیکو شاعران به په راتلونکي وخت کښې دغه غزليه او نظميئه هائیکو ګانو ليکلو ته پام لرنه وکړي او ډېر خوئه به پکښې ولیکي حکه چې په غزليه او نظميئه هائیکو ګانو کښې د شاعری خوند لا زياتېږي او هغه حکه چې په دغه نوي صنف کښې د هري هائیکو درېمه مصرع په یو شان قافيه او ردیف کښې وي - کوم

چې د پښتو د روایتی شاعری په غزلو او نظمونو کښې هم لیدې
شی.

د هائیکو په حقله بله ضروري خبره دا ده چې زمونږ د
معاشري د اکثریت دا خیال دے چې ګنې هائیکو د مزاح نوم دے
او یا هائیکو د مزاح او ټوقو ټقالو نه بغېرنا مکمله ده خو زما په
خیال داسي نه ده بلکې کئه ليکوال وغواړي نو په هائیکو کښې
اولس ته سنجیده پېغام هم رسولي شي او د ظلم جبر د مخ نیوي،
د قامي ستونزو او د پښتون قوم د بیداري په اړه پکښې هغه خئه
بیانولې شي کوم خئه چې نشر ليکونکي په پوره افسانه یا ناول
کښې بیانوی. زما د دغې خبرې ثبوت زما په کتاب کښې شاملې
سنجدیده هائیکو ګانې دي.

د پښتو ژبې د سترو استاذانو او ځینې پوهانو دا خیال
دے چې ګنې د هائیکو او یا د نظمیه هائیکو او غزليه
هائیکو ګانو سره به نظم ته نقصان ورسی خو زما خیال د دغه سوچ
بر عکس دے ټکه چې دا د ليکوال پوري منحصره ده چې د هغه

رجحان کوم ارخ ته دئے؟ اوس کئه د چا رجحان په نظم کنېي
مخمس، مسدس آزاد او يا چرته بل خه ته وي نو هغه به ولې
هائیکو او بیا نظمیه هائیکو یا غزلیه هائیکو لیکی او کئه داسې
کوي نو بیا به مونږ داسې ووايو چې دغه نوي قسم هائیکو زیاته
خوندوره او زړه رابسکونکې د حکه خوزیات لیکلې کېږي.

د هائیکو په حقله کئه نور لیکل کوم نو خبره رانه او بدیرې
خو زه به دومره قدرې وويم چې پښتنې هائیکو اوس د خپارو په
ئامې قدمونه اخستې دی بلکې کئه زه دا ووایم چې هائیکو په
پښتنه خاوره ګرځېده خه چې منډې شروع کړې دی نو بې ځایه به
نه وي - اللہ دې وکړي چې هائیکو زمونږ ژې له داسې ترقې
ورکړي لکه جاپانیانو ته چې په سائينس او تيکنالوجي کنېي
مېلاو شوې ده.

په اخر کنېي زه د ډاکټر اسماعيل ګوهر صېب او د ډاکټر
شېرزمان سيماب صېب د زړه د تله شکريه ادا کوم چې د ډېرو
مصروفیاتو باوجود ئې د چاپ نه مخکنې دا کتاب اولوستو او

خپلې گورې خبرې ئې پرې د سریزې په شکل کېنىې ولیکلې او د
كتاب بىكلا ئې پرې زياته کړه . زه د ګران کشر وقار محمد وقار او
بساغلي ارشد نادان صېب هم مننه کوم چې د كتاب کمپوزنګ او
ئېير کتنه کېنىې يې راسره کومک کړې دے -

د نور بحث په ئامې به بنې دا وي چې زه د خپل هائیکو د
دي كتاب او لوستونکو ترمبنځه ووځم او د خپل كتاب د معیار ،
فني اړخونو او د دغه كتاب د هائیکو ګانو د معیار بحث ګرانو
لوستونکو ته پرېبدم چې هغوي د كتاب د معیار په حقله خه
فېصله کوي !!! دالله په امان

په ڏېره مینه

محمد الیاس دمام سعودي عرب

۲۰۲۳ دسمبر

حمدیه هائیکو گانی

ذات کنپی یکتادے عقیده ده زما
خوچپی خبره د صفاتو راشی
په هر اړخ راته جانان لیده شي

ورته ظاهر باطن همادی افshan
داسپی یو ذات زما تخلیق کړئ ده
هغه په هر څه کنپی عیان لیده شي

خدایه مفهوم ده دنبی ﷺ د وپنا
ښکاري چې تله مې ربه و پېژندې
دا چې په هر څه کنپی مې ئان لیده شي

توري تيارې د شېپې نه او تختوي
لکه د نور په سپین سحر کښې راشي
کله رحیم کله رحمن لیده شې

ستانه د تیښتې لاره نشته خدا يه
ښکاري چې ده هم سرکشې کړي وه
ډوب چې د غره په سرکنغان لیده شې

که په عمل وړه راته ګرانه به وه
دغه هم ستاد عنایت په سبب
دا چې الیاس کښې خءايمان لیده شي

نعتیه هائیکو ڪانی

په مدینه کبی دومره خوند به نئه و
دا چې رونق دے دغه ستا برکت
دنیا به نئه وہ کئه تئه نئه وے نبی ﷺ

نبه وہ چې تا وحدانیت بیان کرو
د خدام په کور دننه شرک کېدلو
دا سلسله به همبشه وے نبی ﷺ

ستا په رات گشوه منوره دنیا
لونه د شرمہ به ڙوندی بسخپدی
خدام خبر خوبه دا تیاره وے نبی ﷺ

خُردے کئے لرے وے د خپل وطن نه
ستا د روپی په خوا کنپی ڙوند وے زما
خومره به بنئه خومره به بنئه وے نبی ﷺ

يو چې مې هلتہ شفاعت نصب شي
بل چې کوثر هم ستا د لاسو شې نو
زړه به مې ډېر په حوصله وي نبی ﷺ

اخلاق دي ډېر بنئه وو الله مې وائي
محفل کنپي ټولونه به لور ليده شوئے
ډک د کماله معجزه وے نبی ﷺ

دي کنپي گناه نشته ارمان دے زما
خيال کنپي الیاس هم چرتہ يو ٿلپي
لکه حسبن رض دي په او بده وے نبی ﷺ

هائیکو

داسی سرعام به ترهه گرنہ وو
مُلاکۂ د ممبر نہ داسی و پلے وے
ظلم دے گناہ ده د انسان وژل

هائیکو

بنارنا پرسان دی نو
ما هم پوزہ تورہ کرہ
و پلے می اینگر شومہ

هائیکو

پرون په غبرگو جنازو ولا رووم
خوا کنی د کس نہ می تپوس و کرو
و بلئی د رونو په ڈران جنگو

نظمیه هائیکو

(سیاست)

وگ ورئاگرانی شوله
دابه چرتنه نه وي ما
د خپل باچا په لوبو و کښې

ملک ئې درې وړې کرو
تل به مې تنقید کؤ
د بدل باچا په لوبو و کښې

ه رزور اوواله
د خان د پاره مندې وه
د شل باچا په لوبو و کښې

دا ئيل پوره کوممه خان
زه هم کئه باچا شومه
د غل باچا په لو بو کښې

هائیکو

غاصبه سوچ ته دی لگام و نیسه
د سیند دا کانې کئه پاسته و مه چرته
دا به خورلي گیدرانو وو ټول

هائیکو

بکاري حق پرسست نئه ئې
شل شل دی جوره کړي دی
سم شلالو نئه وائې

هائیکو

خوئله می مات شود وطن آئین
الله دی نئے کری چپی چوري چوري شی
غتیان غتیان ورپکنسی خان تھ گوري

هائیکو

کئه دپ په سوچ کنسی جدت رانہ وستو
سبا به زومے دمے درتھ داسپی وائی
بابانو تھ اوس په دپ خھ پوهیبزے

هائیکو

وطن رانه وران شومے و د غلو پسی په منڈھ کنسی
خنگ به رعایه ساتئ؟ د دغی نه خبر نہ وم
زہ هم باچا شومے وم د غل باچا په لو بلو کنسی

هائیکو

په زور او نوي باچا بحث کېدو
پکښې زمانه هم پوبنستنه وشه
ماوئه دا دواوه د يوخره غورونمه

هائیکو

خط کښې مې جانان داسي لیکلې دي
ئان له بندوبست وکړه خه چل اوکړه
خلق درپسے دی نور دی نه پریبد ي*

٢٠٢٢ مارچ

(دمام سعودي عرب)

* د پاکستان د پخوانی وزیر اعظم عمران خان د وېنا مطابق هغه ته د امریکې د اړخه د هغه د حکومت ختمولو په اړه د خط په ذریعه د دھمکۍ د خبر په اورپدو

نظمیه هائیکو

(غدار حاکمان)

زمونږ اصلی دشمنان دا خلق دي
څوک چې ډالرا خلی پښتون وژنی
نو خدایه د هغو وزری وسېزه

هسي دعوې د مسیحا کوي خو
مونږ له په ګرانۍ ئې څرمن وویسته
خدایه لبر دو وزری وسېزه

زمکه ئې پربندودې په هوا ګرئي
ستا په شانې زه هم ورته قهاريمه
خدایه د مېړو وزری وسېزه

ورکه دې شې د غەستىرى خوشى ۵
درد چې د اولس پىكبىې بىان نەشى
خدايىھە د زېيرگۇ وزرى وسىزە

راغوندە چې د پېنستون پە بىبادى شى نو
زەئىپە پە الوت خوشحالە نە يە
خدايىھە د جىرگۇ وزرى وسىزە

هائىكۈ

ستابەد نە راتلىو بھانە جوپەشى
زمۇنې ورخى بەدھار يخى شى
چرتەنا خاپە كە باران رابنىكى شو

نظمیه هائیکو

وخت

نئه راخی په بېرتە تېرساعت د ژوند
تاپکښې پېردى تېپې وئيلې بە^۱
خان تەچې د خان د وېنا وختؤنوا

قصه مې د ويچار گلشن راخستې ده
پېردى چې جذبې خوانې راپاري کرم
تېپه شوم يه قربان د وېنا وختؤنوا

داسې د غفلت ژوندون مې نئه لگي
خنگ مې د دنيا کاروبار كړئ وئے
جمات کښې د اذان د وېنا وختؤنوا

چاوي چي ضمير ده اوده ده لا
الياس به د خوارانو اواز پورته کرو
خان ته چي د خان د و بنا و ختؤ نو

١٢ مئ ٢٠١٠ بحيره عرب

هائیکو

نور به چي لا خومره پري مازغه به خورو
هسي هم اختيار د دوي په لاس کنسبي ده
ئي چي دغه غله کرو با چاگان د ملك

هائیکو

وئيل ئي كه چرته تري خوک پند واخلي
پوره دنياته په فبس بک ئي بسودل
هغه چي سل روپى خبرات وركوئ

نظميئه هائيکو

چي اوازه د بے ننگي ئي راغله
ورسره زور تعلق مي پرپشن و دلو
په يو هندو بت خبله نه و رانبه

راه نجات کبني خلق نه پوهې ده
دا ئل په هر چا کبني شعور راغله
ستا په وحشت در شخبله نه و رانبه

په دوه روپو دي خپل ايمان خرڅ کرو
کئه د ضمير سودا دي نه وه کړئ
پګړي به ستا شاه خبله نه و رانبه

دا چې یوبل پسې لگیا یومونږه
د ے کښې ضرور به د چاګو ته وه
صفونه بې د تیله نهه و رانې ده

۲۳ جنوري ۲۰۲۳ د مام

هائیکو

وچ په ناحقہ یوبل او زوروی
د پښتون د غه سوچ که د غسى و
د مخکښې تلو گمان دې نهه کوي بیا

هائیکو

زما چې کار ورپکښې و نهه شولو
پت مې ملګري ته په غور کښې ووې
خر مې شاهگرام د خېره ولیدلو

هائیکو

حق غونستو له هسې هم یو کېرو نه
پربدئ چې لې نورې چغې ووه
نبه ده چې بجلي په موښه گرانه شوه*

هائیکو

زما دستخط باندي قانون جوړ شو
بيا چې قانون باندي عمل شروع شو
ما وي قسم دے که زما دستخط وي **

*دغه هائیکو مي د فوج ، پې تې آئې او پې ھې ايم ترمنځه د واک اختيار د جګړي له وجي د
پیدا شوي سیاسي بي ثباتي او اړي ګپړي له امله د بجلی د نرخ د زیاتبدو او د غریب اولس
لپاره د دغه بوج د برداشت کولو د ستونزو او د مايوسي د خبرونو د اور بدرو او د خپل اولس د
بې اتفاقې په حقله د احتجاج او طنز په توګه ليکلې وه

**دا هائیکو د پاکستان د اولسمشر عارف علوی د فوجي قانون او د رسمي پتې قانون په
مسوده باندي د دستخط کولو نه وروسته د خپل دستخط نه د انکاري کيدو د خبر په تناظر
کښې ليکلې شوي ده

نظمیه هائیکو

ستاد نظرخورو نعمو ته تاوېدمه داسې
خنگ چې چاپېرہ د یوئے نقطے نه
د پنسل خوکه په پرکار تاوايېي

وېمه چې کله به یو کېږي پښتون
زما په ذهن کښې تراوسه پورې
دغه نشه دغه خمار تاوايېي

داسې خوک نشته دې چې پوهه ئې کړي
پردي واده کښې عبداللہ ته ګوره
لېونې شوئه ده باربار تاوايېي

زما په مرگ باندي ڏالري اخلي
تو پك په لاس بنه په رنا ورئي
زما د مرگ پسي سرکار تاويربي

ما تري پخپلهؤ خامار جو رکره
اوسمي قسم ده کئه تري سترگه سوزي
ده کئه هر خومره لکه مار تاويربي

لبرد قانون په احترام خبر شه
لبره ساه واخله غوغاخله لکه کوي
ژرنده د پلار ده خو په وار تاويربي

هائیکو

مینه می کرپی ده کوؤم به ئی تل
بس كئه په دے وړے ګناه می وژنے
رأهه چې لار شود مقتل په لوري

هائیکو

دلته د قاضي په فېصلو کښې هم
قتل د انصاف کېږي په جار باندي
نو د لته زلزله به په موښه رائي؟

هائیکو

نه پري د پاسه د بنګرو به رائي
نه به سل پوري شي په تا لاليه
د خپل خادر سره چې پښې غزوې

هائیکو

د خدامے د نامے زار شمہ
څلۀ نوی شان خبره ده
پښتون یمه او ژوند کوؤم

هائیکو

د عېت سوچ په دائړه کښې بند یو
دنیا سپورډی کښې ځانله ژوند ګوري
موږ په "یاګانو" باندي بحث کوؤ

هائیکو

د جهالت راباندې ختمه ده خو
د دوؤ په مېنځ کښې فېصله کومه
زهه د ړندو په نبار کښې کون باچا یم

هائیکو

غرض می داوي چې پښتون بېدار شي
زه په پښتو کښې ليک ته هڅه وکړم
بس خو یاګانې د چې نه مې پربېدي

هائیکو

خنګه به په دغه خاوره امن شي
دلته د غریب چې حق تلفي کېده
ډېرو ورته چینګه خوله نیولې وه

هائیکو

زه ترې دا کرکه هسې نه کوؤمه
د ضرب عصب په نامه ئې راله
څومره په چل چل باندي توې کړه وينه

هائیکو

په مائی په تېل باتی سېزلي دی خپل
زئه چې ژوندے یم دا مې نئه وه پوره
گنی د دوي خیال کښې شهید وومه زئه

هائیکو

هغه چې شپږ نمبرې زده کړلے نو
بیائی په کور کښې په وړه خبره
خورته د مور او پلار کنڅلې وکړې

هائیکو

حالله ګټه کړي حرامه ځانته
په پسته غونسه کښې هدوکه کېږدي
شک مې رائی د قصابانو په تول

هائیکو

زمونبـه ڈـری مـسـئـلـی حلـشـی
سوچـکـبـی کـہ دـاـسـی مـوـبـدـلـوـنـ رـاـغـے
موـنـبـه اـوـلـ پـه خـانـ نـیـوـکـه کـوـؤـ

هائیکو

راشـئـ! زـماـنـه سـیـاـسـتـ زـدـه کـرـئـ
زـہـ چـبـی بـاـچـا وـوـمـہ نـوـبـلـ خـہـ مـبـی وـبـی
اوـسـ چـبـی بـاـچـانـہ یـمـ نـوـ خـہـ خـہـ وـایـمـ

هائیکو

پـه ڈـنـ کـبـبـی هـبـی ئـبـی غـوـغـاـکـولـه
چـینـدـخـ پـه لـوـتـهـ بـانـدـی نـہـ شـوـ خـتـے
نوـدـےـ بـهـ مـوـنـبـلـهـ کـشـمـیرـ خـہـ وـگـتـبـی

مقفى هائیکو گانپ

خان ته مې گو ته هسى نئە نیوله
د خان دانې پىكبىې اول او ره شوي
ژرنده د پىلار وە خو پە وار مې نئە كره

خومره د مىنې ڈك زرگە لرمە
چا چې زما سکون تاله واله كرو
زپونه هغوله هم ازار مې نئە كره

خپلې خبرې ورتە سمى بىكارى
پە نصيحت باندى بە خە قائل شى
بې لارې شوي دى پەلار مې نئە كره

لگیا دی قام پوری ملنداي کوي
دوی د وطن په نوم وطن و خورو
دغه کم ظرفه په قلار مې نئه کړه

د تماشګیرو د کانونه بند شوه
دا ئل د شرد جورې دو په وخت کښې
وره خبره وه تکرار مې نئه کړه

هائیکو

د ے کښې مالک ته ئې گناه نشته
دا په ونسو کښې چې د لوږې نه مرې
کئه ده ته خرو پمه نو خنګه به وي

هائیکو

د خوب په نیت چې کت ته و خېزمه
ههې په ههې شم خو چرته رأخي
كتاب چې گورمه ټالی و همه

هائیکو

پرد مے سندھا ئې صدقه کښې ورکرو
بیا ئې په لاره ډمامې و هلې
پلار مې زما په شان سخی سړئو

هائیکو

د هسې ناستې نه کارډ برښه وي
ما وي و رحمنه خنه کوؤم ورله خو
د خان غریب هدو بیګ کار نهؤ

مقدی هائیکو گانی

د ئە تە بە ولی لاس پە نامە و در بزم
دا شېطانى خوي بە چې كله پر برد و
دە خو جولادە زە پېستۇن سېرىم يىم

د د ئە نە بىنە يىمە پە سل كرتە
د د ئە قىصە زما يىھ شانى نئە دە
دە خو فرهاد او زە مجنۇن سېرىم يىم

د سەمندر غوندى دىتە خيال كېنى
بلەجا جذبې مې غور خنگونە و هي
زە كە هەر خومە د سکون سېرىم يىم

هائیکو

خوک لٻوني دي چې سپوردمي ته خيرزي
زمونږ په زمکه نسه بلها روزگار ده
دلته جنگونو کښې پېسې ګته شې

هائیکو

زه پري خوشحاله شوم چې ئه د خبره
اوسم د خپل حق تپوس کولے به شې
زما پيشو چې ماته میاوا کړو

هائیکو

مينه مې کړي ده کوؤم به ئې تل
بس کهه په دې وړه ګناه مې وژنے
رائه چې لار شود مقتل په لوري*

* دا هائیکو زما په اولني کتاب "شور مې د قلم په ڙيهر او له" کښې په کال ۲۰۰۸ء کښې هم چاپ ده

نظمیه هائیکو

اصلاح

تئه کئه قام لوتي خانه بنئه نئه کوي
د خان نه زه په دغې مطمئن يمه
فکرد سماج کومه نوبنه کوؤم

نن راته يو خوار ليهه خئه داسې وي
تاشې د خپل قام خبره پربېسوده
زه کئه په تاراج کومه نوبنه کوؤم

هر اخ چې گورم ماري داري دي
سرکار مې د رشوت تبې نیولے دے
زه ورله علاج کومه نوبنه کوؤم

نبە بە شوکە خپل باچاتە ووايىو
تەكە پە ما ئازىم كويى بدكوي
زەكە احتجاج كومەنوبىنى كۈۋەم

هغە بە هر ئامى پرى تنقىد كولۇ
ئىكە پرى بد لگىي بوتار دغىرىب
زەئىپى خبرە د مزاچ كومەنوبىنى كۈۋەم

بالخىت تەچىپى دى ھەلگۈلى دە
ستاراتە كندوان د دانوپك بىكارىي
زەكە ئانلىھ بىياج كومەنوبىنى كۈۋەم

ستانە چىپى ستاد غلا تپوس كومەنۇ
تەراتە وي پە گەپو وە سر شوپى
زەكە د ئان جاچ كومەنوبىنى كۈۋەم

ئان دي په خپل لنگ کبني خوشحاله ساته
په ما دي خپل کلتور راسور نه کړي
زه په جامو کاج کومه نوبه کوؤم

هائیکو

مخکبني هغه نور او سدا نور وائي
بس خو چې باچا پکبني زمونږه وي
خبر که یو ليتیر پیتیروں د زرو شي

هائیکو

ئان که خه مرام ته رسول غواړي
چرته د شپېټونه پس ئې پري نه بدئ
ژوند ګورے تر مرګه پوري منډه ده

غزلیه هائیکو

دغه کارد شمله ورو سره نبه او
وس کم ظرفوله په لاس باندي ورغلې
د دروغو سیاست سړے خفه کړي

احمدشاه به مې په خاوره بیا پېدا شي
تپوسانو کښې د باز خويونه ګورم
د اګمان دغه فطرت سړے خفه کړي

دنيادارو عجیبه نظام جوړ کړئ
د کګو پکښې کاګه کارونه سم شي
نېغه لار د صداقت سړے خفه کړي

چې انصاف چرته په دوه روپی خرڅېږي
چې ملزم پکښې بري شي بي دليله
دا قاضي داعدالت سړے خفه کړي

مخامخ شي دواړه یو بل ته په لار کښې
یو خوا منډه د دنيا هم ضروري ده
بل خوا سوچ د اخترت سړے خفه کړي

د یو بل سره ولار به وو په غم کښې
رواجونه په او بئلاړه لاهو شوه
بې خوندي شوه قباحت سړے خفه کړي

په وطن کښې د روزگار دومره کمرے شو
د ډوډي د پاره خلقو بچي خرڅ کړل
تنګدستي دغه غربت سړے خفه کړي

دریا او تکبر په سوچ کنپی غرقئی
دغه خپر خودا به نئه کوپی گناه ده
ملاجانه ستا بدعت سپے خفه کري

садگي وه ديو بلنه خارپده وو
اوسم د نوي دور نوي تقاضي شوي
ژوندانه کنپي دا جدت سپے خفه کري

زره مي غواوري چي دا یونيم برابر کوم
بس خو مخي له چي راشي په خنداشم
کله کله شرافت سپے خفه کري

گونگونو نه ارتاؤشي په اعتبار کنپي
چي ملگري دي مخلص درسره نئه وو
کاروبار کنپي شراكت سپے خفه کري

د کېلو د ملک مثال شي راته مخکنې
اگري نگري ته قانون ويئلي کېږي
دا بې ډنګه ریاست سړے خفه کړي

فارمي چرګان د زرو نه په بره
د پيترولو نرخ د درې سوه د پاڅه
ستونځي دا د معیشت سړے خفه کړي

نور قومونو خو سپورډي ته پرواز وکړو
پښتائه یو ورځ ته ورځه مخ په بښکته
دا تياره دغه ظلمت سړے خفه کړي

ما وي زرونې به یو بل ته دا حل تشن کړو
ایله راغلې دومره زرولې روان شوې
ستاتادي دغه عجلت سړے خفه کړي

اوتي بوطي کئه مي وپلي زئه به نبه ونم
په شعرونو کبني هم نبه نئه ده چي وايم
سپيني سپيني حقیقت سرے خفه کري

په جارباني چي سپيني سپيني وائي
يارانه ئي تنهائي سره شروع شي
حق گويي او صداقت سرے خفه کري

زئه الیاس د تجربې په نبياد وايم
د انسان جامه کبني پلارد ابليس پت وي
ددې بعضو قد قامت سرے خفه کري

(دمام سعودي عرب)

٢٣ ستمبر ٢٢

هائيکو

چې د اسلام په نوم وو تو نه اخلي
د دوي قيصه راته خله داسي بسکاري
لكه پيشو چې مربه خدام له نيسني

هائيکو

صدارتی اپواره کئه رائې نئه کرو
زمانه دا طمع دي نئه ساتي بیا
چې زه به هم د دوي صفت و کرمه

هائيکو

چې د خپل وران وطن په حال ژړبېم
ماته واکدار د وطن داسي وائي
هسي مکرے د ئانه مه جوروه

هائیکو

تېر شوې وخت په بېرتە چرتە رائي
حکه تمامه ورخ فېس بک ته ناست يو
لیکو یو بل ته ماشاء الله په تصویر

هائیکو

هسي چې بنه وکړه که بد مې وکړه
دا چې د پلار نه مشر مشر کېدو
د پلار د مخي مې راباندي کړه پرې

هائیکو

لړه شان قېصه ئې ماته هم وکړه
ويمه چې دا زه هم داسي درشمہ
خنګ چې ته مې پتې زړه ته راغلے وئے

نظميہ هائیکو

پلانگ

په عالمي سطح خبرې کېدي
پښتنه ولې بې روزگاره ګرځي
رأئ چې دوي له هم خه کارو ګورو

مونږ له د مخکنې نه حساب پکار دے
ديو په سربه خو ډالري اخلي
رأئ چې نیټ ئې د سرکارو ګورو

ورته به لار شو خپل غرض له پکنې
دنيا ته به وايو ترهه ګردې پکنې
په دي بهانه به قندھارو ګورو

چې ځان وژنه شهادت وګني نو
خبر کئه ملا پکښې پېسې وګتهي
دي له به هم پکښې کردار وګورو

موږ له پکارده چې تادي پري وکړو
ددې نه وړاندې چې راوینس شې خلق
بم ډزې دوله چې نوبنار وګورو

په دغه بحث کښې یو داسي اووي
زمونږ کارونه به دا هله کېږي
دوی له باچا چې حوالدار وګورو

نظميه هائيکو

تاسو چرته وئ

بيا مې عزائييل په خوا راتېر شولو
ورشئ لې خوا خوبو ته مې او وائى
رنگ مې زير بدل لو تاسو چرته وئ

يوه گيله مې درنه ڈېره کېږي
د قام په نوم باندي بساغلي خلقو
بسار چې ورانې دلو تاسو چرته وئ

مكتب ته خنکه ترهه گر نتو تو
توبک په لاس خوكېدارنو وائى
بم چې ڈزې دلو تاسو چرته وئ

يو ئلبي ورغلى مېخانې تەۋ
يو ئلبي ئې سرىپى سترگىپى لىدلې وي
الياس چې ھنگىدلۇ تاسو چرتەۋئ

هائىكىو

دا مې ورتە دېر د زړه نە وئىلىپى وو
ما بە اشنا كېرىپە وي د خيال سرە
لېركە مې فکرونۇ تە راغلىپى وي

هائىكىو

پە ما دى سخا تېما تەر مە خرڅوھ
ستاناروا تە رو اخنگە ووايم
د پلار كنۇر كېنىپى خودى نە يە ناست

هائیکو

زءَ چَبِيْ پَبْتَنْوَتَه دَاسِيْ وَايَمَه
پَاخَئِ اَدْ خَپَلْ حَقَدْ پَارَه وَدَرِيرَه
دا جَوَرْ دَبَوَالُونَوَتَه لَگَيَا يَمَه

هائیکو

پَه دَهْ مَنْطَقَ دَنِيَا پَوَهَه نَهَه شَوَمْ
زءَ چَبِيْ دَلَوَرِيْ مَرْ كَبَدَمَه كَلَه
سَرَتَه مَيِّ وَلَيِّ پَرَاتَه بَخَبَدَه

هائیکو

دَپِيْ هَيِّ اِيمَ چَبِيْ حَكَمَتْ تَبَرَشَوْ
رَاتَه پَه لَارَ كَبَسَيِّ يَوْ بَابَا وَئِيلَه
بَلا وَه لَويَه بَرَكَتَه نَهَه ئَيِّ

نظمیه هائیکو

تیک ده چې محنټ ورسره کومه خو
چرتە چا ملنگ به دعا کړې وه
فقیر و د شاهانو تخت مې ولیدو

د ژوند دونې تنه هم ډډه شووه
ماد انتظار په ګھرې زده کړلە
ورو ورو تېربې دلو وخت مې ولیدو

دا د ژوند قیصه هم عجیبه شان ده
ډېردي چې په خپل اقبال خوشحاله وو
ژاري په سرو سترګو بخت مې ولیدو

طور طریقی په تند رمه اوله
نن مې د یو چاد خولی نه واوریده
خدا یه خلہ بې وخته تخت مې ولیدو

مقفى هائیکو گانې

یو خوا مفاداتو ته مې گورمه
بل خوا انقلاب په خاوره غواړمه
خلہ د احمد ګانو په جنت کښې يم

او سئې هم په ستر ګو بدی لگمه
یو څلې مې خان ته داسې وئیلې وو
زه به همېشه داسې غربت کښې يم

هائیکو

خلق و پله خپل مطلب پری بار که
ما وی د ده مینه خولتہ وی نو
خرؤ په دغه وجہ یار می نئے کرو

هائیکو

د نئے سری بچے به نئے و بم ورتہ
خو چپی وطن بدحاله وینمه نو
و بمہ چپی بل بل خئے می ووی ورتہ

هائیکو

وبمہ چپی بد و تھئی بد وویمه خو
چرتہ خوا خوبو لہ می زیان ورنکپی
دغه تلوسی می لاره و نیسی

هغه خواره وختونه چرتە لاره (مسلسل هائیکو)

چې بە زما سره پە خنگ گرچىدە
پە هرا رخ بە مې پە نىڭ گرچىدە
هغە خواره وختونە چرتە لاره

چې د يوبىل نە زاربىدو بە پكىنىي
چې بېلىرىدو نۇ زېرىدو بە پكىنىي
هغە خواره وختونە چرتە لاره

هغە د نىيمىي نىيمىي شېپى خېرى
خوبى خوبى، پستى پستى خېرى
هغە خواره وختونە چرتە لاره

هغە چې تابە ماتە و بىلە اشنا
خدا مە دې زمانە مەئە كرپە بېلە اشنا
هغە خوارە و ختونە چرتە لارە

قسم پە خدامە رانە بە هېرى نەشي
بغېرلە تانە بې مې تېرى نەشي
هغە خوارە و ختونە چرتە لارە

چې كە كە بە بىنېرى دې و كېرى
يابە پە ورە كېنىپى اشارې دې و كېرى
هغە خوارە و ختونە چرتە لارە

غزلیه هائیکو

پوهه یو خو بیا هم پوهه نه شولو
یوبل مو په یوبل باندی مرؤ کرلو
او س هم دا بی خوندہ قبصی اورمه

ورور ورلے شرعی حقونه نه منل
خورد ورورد پاره په سوره کنبی تله
خوبه دا بد رنگه قبصی اورمه

خدام خودی متراه زما په خاوره کره
دا ئلی بھ خلئه درلے بهانه گوري
ستاد نامی جنگکه قبصی اورمه

دنیاد پر مختنگ په لار روانه ده
زمآ پکبُنی سبا هم په تیاره کبُنی دے
خدا مر خبردا خنگه قیصی او رمه

شابه کرہ ئه بلہ قبصہ و کرہ نو
نن ئی خلہ په دپرہ مینه و وئیل
الیاسه ستا ملنگه قبصی او رمه

هائیکو

بنکاري چې دواړه د یوئے پارتی وو
یوبلتہ خامخا خبرو کبُنی به
مونږه حاجې صېب هسې نئه وئيلو

هائيڪو

پرکڦده هسيٽي هم نسنه نهه دي خو
چيٽي مورئي نهه وي د دعا د پاره
الله ده نهه کري چيٽي راگبرشي سره

هائيڪو

ستاد نظر خورو نعمو ته تاوبده داسي
خنگ چيٽي چاپرہ د يوي نقطيٽي نهه
د پنسل خوکه پهه پرکار تاوبري*

هائيڪو

زهه بهئيٽي خنگ پهه خنگ کبنيٽي خهه او دريجم؟
نامهه ئيٽي هم يوئي ليلکليٽي نهه شم
د فلسطين نهه راته گران دے فېس بک*

* په فلسطين چيٽي کله په ۲۰۳۳ کبنيٽي جنگ شروع شو نو ما وليدل چيٽي اکثر خلقو به په فېسبک بانديٽي فلسطين
يو خاڻے نهه ليلکلو د دې وچي چيٽي جرته د فېسبک اکاؤنٽيٽي بند نهه شي، فلسطين بهئيٽي جدا جدا دفلس طيٽي ن
ليکلو. دغه هائيڪو کبنيٽي د مسلمانانو کمزوري طرف ته اشاره هم ده او طنز هم

غزلیه هائیکو

سـم د رنگونـو تـماشـې جـو پـې شـي
پـه ژـبه هـم زـما سـپـرـلـې غـونـدـې شـي
چـې سـتا غـزل غــزـل خــوانـي يـادـه كـرم

ماـتـه رـايـادـشـي دـگـنجـي نـوكـونـه
خــينـې كـم ظـرفـه چـې خــوانـدـه وـويـنـم
دـديـرـنـواـبـه! سـتا خــانـي يـادـه كـرم

وـېـمـه چـې نـئـه تـلـې دـپـرـدـي وـطـنـنـه
مسـافـرـى تـه مـې زـرـه بـېـرـتـه روـغـشـي
پـه خــپـلـ وـطـنـ كـبـنـې چـې گـرانـي يـادـه كـرم

عبدالله میلادی
کئه دی زما سره دغیره راغله
تاته به هله ستانی یاده کرم

هائیکو

ما ورته یو حل په گپ کنېی وئيلي وو
خو پوري به ستاد کور کارونه کوم
اوسم د خان جي راسره ورانه ده

هائیکو

د پېغمبر راتلو قىصە ختمە كې
دی تە به ھم خلقۇ غېرت وئيلو
پخواچى لونە به ژوندى بىخېدى

هائیکو

نن راله د زره تارونه مئه چٻڙئ
نن مې زره رینستیا سلگو نیولے دے
کڊپی د جانان کابل ته لارپی

هائیکو

ڊپر حکایات ئې تاؤ راتاؤ کرہ ورته
ملا وپی دا مړے ولی سړے و
ما وپی تپوس او کرئ مالدار خونه و

هائیکو

درله به کار گوري مصروفه به ئې
ژوند کښې د بل دشمن حاجت به نه وي
د تره بچے کئه دپی ترب سور وختو

هائیکو

سم ورتہ خان قورقلاخان بسکارہ شی
دم بیاد نئے سپری کارونہ کوی
پگڑی په سرچبی نہ کرپئ نئے سپری ته

هائیکو

چبی لاس او پنی وھی نو خورے بھڈوھی
او کنه تئے وی چبی قسمت خراب دمے
بیاکئے دلوبے نہ مړ کببے بنہ ده

هائیکو

سادہ یم دیوے لارے سپرمے یمہ
زماجور دوہ مخیز خبری زدہ نئے دی
حکمہ په ټولنہ کنبی یواخے یم

هائیکو گانپ روحانی او جسمانی علاج

خوراک دې کم کړه ګرځبدہ شروع کړه
کئه په وجود کښې دی غتے والې راغے
پکارده چې ڏډه د خوبونه او کړې

د وینې چوش سپوا کوي مالګه
بل کئه د زړه مرض دي هم وي چرته
پکارده چې ڏډه د غورونه وکړے

د زړه نه خیرې لرکول به غواړي
کئه په ژوندون کښې خوشحالیانې غواړې
پکارده چې ڏډه د کينونه وکړے

غزلیہ هائیکو

زمونباجاته امریکی وئیله
دائیل دنوي جنگ د پاره مونبله
ساده باده پښتون سماج پکاردي

ده ورلے دېرې ناروا کېرې دی
حقئې جورېبی کئ اوسم داسې وائي
درور عزیز سرلے مې تاج پکاردي

په رنه او رخ مو بې گناه وژني
ددغه جبر خلاف خئه وائي ته
زما په خیال خواهتجاج پکاردي

کئه د جود رنځوري وي نسو وي دې
خو چې تولني له ناسور جوړبې
د اخلاقې رنځور علاج پکاردي

چې د یوبل نه پکښې ځارشي سړي
چې د یوبل سره بنې ګړه وشي
غم او بسادي داسي رواج پکاردي

چرته ملا رانه د هوکه دي نئه کري
د خوند نه ډک ژوند تېرولو لوره
الياسه رنګين شاني مزاج پکاردي

هائیکو

د پرتگال په سمندر را تبر شو
واسکو ډی گاما هندوستان پېدا کرو
مونږه چې کورتہ څو خطاكرو لاره

هائیکو

چې خه کري هغه به ریبې دائې نه منله
بد عملی کښې غریب سر و خورو
دنیو ته درېمه قیصه ټیک وخته

هائیکو

ژوند کښې تجربه بلها معنې لري
نن کله د حکمت خبرې کومه نو
دغه مې د وخت نه زده کړې کړې ده

هائیکو

دا چې د بل په خوشحالی سوزي
زه ورته گوته په خوله ئکه يمه
تراوسه خنگه ايره شوي نه ده

هائیکو

په نيمه شپه کښې چې مرام ته تلمه
تلې پېرونې به مې ئکه کتل
ستوري په شپه کښې لارښودنه کوي *

* يادگېرنه: د جغرافيې په لحاظ قطبي ستوره (Polaris) شمال اړخ ته وي. که موږ د غه قطبي ستوري (Polaris) ته مخ کړو نو زمونږښئ اړخ به نمر ختیز، کین اړخ نمر پربوتیز او شاته به د جنوب اړخ وي. باقي د قطبي ستوري پېژندګلو د تلې پېرونې دب اکبر نه نښه په اسانه کېډې شي. په انګریزې ژبه کښې ورته Ursa Major وائي.

هائیکو

یو خوا مې خپل خاکساره خوي ته کتل
بل خوا مې ستا غرور ته خیال لارې
خومره په چل چل کښې طوفان جوړ شو

هائیکو

په سمندر کښې د سفر په محل
کئه چرته اولیده شي توري مرغى
پوهه شه مخکښې به موسم خراب وي

هائیکو

تا تري تشورله ڈکې خنګه مات کړه
پتېي ته شپول په دې غرض وهمه
چې ځناور پرې بلوڅه نئه شي کوي

هائیکو گانی

د غم زانو دی خدا مے زرہ و چسوی
دا مود یو بول سره مینه به وہ
چبی په یو بول مو نتواتی و کرہ

جور حیانا که پن تنه به وومہ
چبی د میر گاتو او گاتا نا نہ واخلمہ
په کورد تھے مبی شلغاتی و کرہ

ھسپی می ستاشیخی تھے گوتھے نیوہ
مونبہ د وخت هفہ په وخت ونہ کرہ
تاتول قضا مونھونہ پاتی و کرہ

غزلیہ هائیکو

بنه ورتنه پته ده چې مرمه پسې
بیا هم خبرې د بیلتونئې وکړې
هغه زماد حاله نئهؤ خبر

درنګه توردے او وروکې هم دے
لکه د سستوريئې خلاکوله
هغه په منځ خاله نئهؤ خبر

ما اوې چې تلمې اوريدلې خدايه
خوبو خبروئې تالۍ راکړې
خنګه د سر او تاله نئهؤ خبر

زما په شان ساده باده غونديؤ
خلق لکۍ ورپورې ولې تړي
هغه د قیل او قاله نئهؤ خبر

نن ئې پە ڏپرو اسوپلۇ كېنىپى ووې
ستا پە قىمت كېنىپى ولې نئە وومە زە
ھغە دەغىپى سوالە نئە ئۇ خبىر

زمە پە مىنە كېنىپى لېوالە دومەرە
وې ئې چې دامې صدقە كېپە پسېپى
ھغە دەسرا او مالە نئە ئۇ خبىر

ھغە زما پسېپى لېوالە داسېپى
چې او سپرەبىز او دواھىم نئە كوي
بنكاري دپال او فالە نئە ئۇ خبىر

چې محبەت كېنىپى تاؤ تىريخوالې راشىي
زە تە نزدى د سرسودا شروع كرىي
ھغە دە دې وبالە نئە ئۇ خبىر

زمانه ولې ئې نفترت كولو
د كائينات و مص ور ج ور كوم
ھغە د دى جمالە نئەؤ خبر

پە بخت ئې هسى بىڭمانە بەۋ
زە ئې رىبىتىيا د زە سلطان ج ور بىم
ھغە د خپل اقبالە نئەؤ خبر

پېستانە اقدار مى دومۇرە اسلامي وو
د حىسا او غېرت دوا رو ترجمان وې
ھغە پە سىرد شالە نئەؤ خبر

هائیکو

یو خوا مې خپل خاکساره خوي ته کتل
بل خوا مې ستا غرور ته خیال لارې
خومره په چل چل کښې طوفان جور شو

هائیکو

زء به هم پوهه شمه ستا سره خو
په وړوکوالي کښې به داسي په موږ بل
زمونږد کور خواته راچے به کئنه

هائیکو

وېل ئې دا بیا مو خئه غوبل جور کړئ
 حاجي صېب هسې قهارې دلو راته
مونږ په رینښتیا باندي غوبل کولو

هائیکو

حُمَّه چې زرزرئې فېس بک لە ورکرم
پە دې غرض چې نمائیش ئې وشى
ھغە کعبە کبىپە تصویر دې لە ویستو

هائیکو

زما او ستا ورپىكبىپە شردې وشى
چې ورورولىي او اتفاق جۇروي
پە كلىي كلىي كبىپە اشردې وشى

هائیکو

ناولە کاردى بىگمانە نئەشە
كئە دەرپە رورغوبىپە خورپە غوارپە
زما پە سرچاتە خبىرىي و كپە

غزلیه هائیکو

ٿئه به ئې کرپی په لویه مرتبه باندی
زماد و کالت په وخت ئې و گوره
تیک ده چې نساغلے ده خوغلے ده

ٿئه رنگی دنیا ته دهشت گرد بسکاري
فکرامن خوبنې او پښتون زما
خدا یه خومره بسکلے ده خوغلے ده

ٿئه چې دنیا ټوله خبر کرپه
سوچ د پښتنو د ترقى مې بیا
ذهن ته راغلے ده خوغلے ده

یا به چرتہ کار د مصلحت اخلي
یا جور پ سرکوز پ غرب کو پ نه شی
لار کنپی می رتلے دے خوغلے دے

ئکھ خو ولار دے په سکون باندي
بن کاري چپ بيم د دوؤ اپ خودے
موتھئ پ جنگ بدلتے دے خوغلے دے

پکار ده چپ په ئان باندي لې نتگ و کري
الیاس پکنپی ئان ولپ مختورن کرم ده
کورئ پ نپ بدلتے دے خوغلے دے

احتیاط - سپتمنی

د سعودي ارامکو د ٻولو نه لوڻي ماڻي ٻول ترانسپورتېشن کبني د ڪنسلتنيت په توگه چي ڪله ما په دغه پراجيڪت کبني د ملتمي نيشنل ڪمپانيانو ڪارڪونکو ته د ڏاغي بلاد ترانسپورتېشن نه مخڪبني د center of gravity او ڏاغي د ڦو ٿائے نه بل ٿائے ته د ٻدلون او د ڏاغي سره د ترلي ناخاپي حادختو او د ڏاغه حادثو ته د ٿان بچ ساتلو په حقله خبري ڪولي نوي دوه ڪسانو راته ۾ جٻان ڪتل. ما چي خپلي خبري ختمي ڪري نو په پينتو کبني مي تري ٽپوس وکرو چي د ڪوم ٿائے ؟ دواوه په خنداشول ڦو بل ته ئي ووي چي د ڻے خو هم پينتون د ھلكه بيا ئي وئيل چي ستا په انگريزى پوهه نئه شو . ما ورته ووڻي کار کبني به د ٿان خيال خنگه ساتئ د ڏاغه تاپك باندي لڳيا و م.

د هغو سره په خبرو خبرو کبني مي ذهن وتبيندو او دغه دري هائيڪو گانبي مي وليڪلي او بيا مي ورته وائرولي . ڪسانو چي هائيڪو گانبي وائر بدري نو واه واه ئي هم وکره او ڏبر خوشحاله شول . وئيل ئي مره په د ڏي سيفتي خو پوهه برو .

٦ دسمبر ٢٠٢٣ جفوره سعودي عرب

هائيڪو

بې احتياطي سره د ڪار په وخت کبني
کئه تاسو چرته څوک مزدور وليڊو
د ڪارنه ئي منع ڪرئ د خدا ۾ د پاره

هائیکو

لکه د مچ به بیا منگولې مروړي
ضروري نئه ده چې کامیاب شئ هرڅل
د چانس نه بنه ده چې احتیاط و کړئ

٦ دسمبر ٢٠٢٣ جفوره سعودي عرب

هائیکو

کار کښې د احتیاط قانون ئې نئه مني
څان اسانۍ له چې خوک داسې وائي
هرڅه به زروشي ډېربنه چانس دے

٦ دسمبر ٢٠٢٣ جفوره سعودي عرب

لري

د غرءه لمن کنبي سـم پـه شـور بلـبـري
ورـتـه حـرـانـشـومـکـورـپـهـکـورـوـرـبـريـ
ماـوـيـلـوـگـعـهـاـرـبـلـبـريـ

هـسـيـنـهـڏـوـبـچـرـتـهـپـهـشـرـمـشـمـهـ
لـكـهـدـمـوـمـپـهـشـاـنـيـنـرـمـشـمـهـ
ماـوـيـوـرـحـمـوـرـتـهـچـيـگـرـمـشـمـهـ

خـوـنـئـلـمـبـيـنـئـغـرـغـنـدـيـوـيـپـکـبـنـيـ
نـئـدـبـخـرـکـوـشـانـذـرـيـوـيـپـکـبـنـيـ
اوـنـئـخـکـرـوـتـيـتـکـيـسـرـيـوـيـپـکـبـنـيـ

ماـوـيـداـغـرـونـهـسـتـرـشـوـيـديـ
يـادـاـخـوـرـونـهـسـتـرـشـوـيـديـ
کـنـهـسـيـنـدـوـنـهـسـتـرـشـوـيـديـ

لاری د تل و لورپی ژورپی و پی
یو می د پنبو ته اکی سترپی و پی
بل خوا شلدلي می چپرپی و پی

گنی ما و پی چپی مخکنپی خلہ دی و رئم
دبر دی کلہ لب، خراب او بنلہ دی و رئم
کارہ دی نپنخ او کلہ او بده دی و رئم

خو چپی نزدے شوم ورتہ خرپی و پی
تیار لسوگے و سام لسو خرپی و پی
په چا پېرچل ماحول کنپی لرپی و پی*

* دا مسلسل هائیکو زما په کتاب "شور می د قلم په ژبه راوله" کنپی په کال ۲۰۰۸ء کنپی هم چاپ دي

غزلیه هائیکو

مونږه د جنګ حالات کښې ژوند کړئ ده
د محبت قیصې مې یادې نئه دي
درمان به خه جانان به خه یاد کړمه

چې تازه کېږي ورڅه پکښې
د خوار اولس د غم په رپه زړگې
سپرلے به خه خزان به خه یاد کړمه

چې خوار غریب پکښې بې برخې وینم
چې پښتائې پکښې لوټ کېږي زما
داد سیالی تالان به خه یاد کړمه

ما وي ظالم ته بندوئمه لاري
خپل اقتدار لره موسى مي وژني
دوخت فرعون هامان به خه ياد كرمه

د غېرو خونه ورانولي نهه شي
زمونبه زمکه ئې بىپرازه نهه كره
سيلى به خه باران به خه ياد كرمه

چې د غريب د سرنه سېوره اخلي
پربوتې نهه شي د ظالم په سرنو
تندربه خه اسمان به خه ياد كرمه

نه مې په کور كنبې خلق ژوند ته پربودي
نه تگ كولې شم د خپلې مرضى
منزل به خه کاروان به خه ياد كرمه

د ده په لمسه د جنت نه بهر
د ده دوجي بندیزونه په مونب
ابلیس به خه شېطان به خه ياد کرمه

داسې به هله وئے که امن وئے نو
د غره په سرپه زوره زوره باندي
تپه کنې په قربان به خه ياد کرمه

د ئان ئانى په دغه گران ژوند کنې
د ئان د پاره سم په مندې يمه
ئان رانه هېرشو ئان به خه ياد کرمه

چې په ظاهره فرشتې بىكارى
د دغه خلقو په كردار مې شک دئے
داسې کم بخت نېكان به خه ياد کرمه

دوی چې سندري اوس د نورو وائي
دوی چې روان دي اوس د نورو پسي
پښتون به خه افغان به خه ياد کړمه

عجیبه نه ده چې ګيلې کوي اوس
چې په الياس ئې ننګ کولې نه شو
زهورله قد او شان به خه ياد کړمه

د دمام نه جدي ته په هوائي جهاز کبني
ء ۲۰۲۳ دسمبر

هائیکو

وختي وختي به پا خبده مه حکمه
زما په ذهن به ډېربن به لڳده
سحر سحر کبني د مرغ و چغې ده

درې هائیکو ګانې

په احتجاج کښې د ګرانۍ خلاف
ګډون مې نه کwoo په دغه وجوه
زما پارتي په اقتدار کښې وه نو

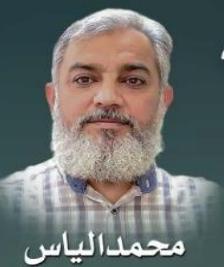
پرده مزدور یمه دا حکمه
زه به ډیوټی له په وخت ولی تلمه
که نوکري مې په سرکار کښې وه نو

نه په راتلو کښې ئې پونستنه اوکره
نه ئې په تلو کښې وي چي لارمه زه
هغه څه ډېره په تلوار کښې وه نو

محمد الياس

دبوالونو ته لکیا يم

دبوالونو ته لکیايم

محمدالياس

د ليکوال پېژندكلو

نوم محمدالياس

دپلارنوم فریدالله خان

دزبرون نېتىھ ۱۹۸۰ مارچ

استوکنە سوطە کان ضلۇغ ملاكتى

تعلیم ماستيرمېرىيىر

پېشە جهاز رانى

چاپكتابونە

۱- شورمۇ دقلەم پەزىبە راولە چاپ ۲۰۰۸ء

۲- دربارنىكۈنە چاپ ۲۰۲۲ء

۳- فکرمۇ سىندرەشۈۋ چاپ ۲۰۲۳ء

۴- دبوالونو ته لکیايم ھەمدادر

ISBN 978-969-23975-0-6

گان خىزىكۈيلىكلىرى
Email: gransamiullah@gmail.com
0345-9523153 / 0304-5241487

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library